

SAAM* format digitaal wereldburgerschap

Vanaf 1 augustus 2021 gelden nieuwe wettelijke eisen voor bevordering van burgerschap in het onderwijs. Deze wettelijke opdracht om 'actief burgerschap en sociale cohesie' te bevorderen, verduidelijkt de burgerschapsopdracht uit 2006. De inspectie houdt toezicht op naleving van de wet. Vanaf 1 augustus 2024 zal dit ook meegenomen worden in de kwaliteitsbeoordeling van de scholen.

De wet verplicht scholen om een doelgericht en samenhangend aanbod te formuleren. De school is een oefenplaats voor het democratisch handelen. Burgerschapsonderwijs moet zichtbaar, merkbaar en leesbaar terug te vinden zijn in je school. Dit format voor een beleidsplan burgerschap bevat alle kenmerken van goed burgerschapsonderwijs en wat er nodig is om die op school te realiseren.

Er is een koppeling gemaakt met de SAAM* uitgangspunten.

Je bent vrij om het format passend te maken aan je eigen school.

Ben je ervan bewust dat dit format alleen voldoet als je diepgang maakt op de inhoud, passend bij de visie en praktijk van je school. En het ook daadwerkelijk aansluit bij wat er te zien en horen is in je onderwijs.

Blauw is begeleidende tekst. Richtinggevende uitspraken en vragen. Deze tekst moet uiteindelijk verwijderd worden.

Rood moet worden ingevuld.

SAAM* digitaal wereldburgerschap

SAAM* bestaat uit 25 basisscholen die samen waardengedreven werken om de maatschappelijke opdracht van het onderwijs waar te maken. Ervoor zorgen dat ieder kind krijgt waar het recht op heeft: goed onderwijs. We zijn samen verantwoordelijk voor kansen voor alle kinderen.

In dit document maken SAAM*scholen inzichtelijk hoe burgerschapsonderwijs in hun eigen context wordt vormgegeven.

SAAM* en < naam school > over burgerschap

In onze waardengedreven manier van werken zijn onze SAAM* uitgangspunten richtinggevend. Die uitgangspunten zijn opgeschreven in ons strategische beleidsplan: *SAAM* staat voor*, en in onze sturingsfilosofie: *Zo werken we SAAM**. Beide documenten zijn terug te vinden op de website van SAAM*.

In schoolplannen wordt door SAAM*scholen binnen de eigen context inhoud gegeven aan onze gezamenlijke uitgangspunten. En via de SAAM* cyclus Voornemen & Verantwoorden (met o.a. een jaarlijkse zelfevaluatie gekoppeld aan de standaarden van de inspectie) worden er gedegen keuzes gemaakt in wat er aan ontwikkeling nodig is om die schoolplannen te realiseren. Jaarlijks kiezen we daarbij een focus uit onze sturingsfilosofie. In samenhang met onze uitgangspunten werken we zo doelgericht aan herkenbare ambities.

Waardengedreven werken vraagt een goede reflectie op de keuzes die we maken, het werk dat we dagelijks doen. Om goede gesprekken over fundamentele onderwerpen, de betekenis daarvan voor ons werk, ook ten aanzien van burgerschap, bijvoorbeeld over solidariteit en verantwoordelijkheid. Burgerschap is terug te zien in hoe we dagelijks werken, hoe we betekenis geven aan onze maatschappelijke opdracht, het is onderdeel van onze opdracht. Burgerschap leven we voor in hoe we dagelijks met kinderen werken en met elkaar werken vanuit onze basiswaarden. School is een oefenplaats.

Achtereenvolgens gaan we in dit document in op:

1. Missie

1.1. Visie

1.2 Leerdoelen

1.2.1 Overzicht leerdoelen per bouwsteen

1.2.2 Behoeften kinderen

2. Curriculum

2.1 Onderwijsinhoud en aanpak

2.1.1 Methode(s)

2.1.2 Oefenplaats

2.1.3 Integratie burgerschapsactiviteiten

2.1.4 Verbinding

2.1.5 Schoolklimaat

3. Resultaten

3.1 Burgerschap zichtbaar

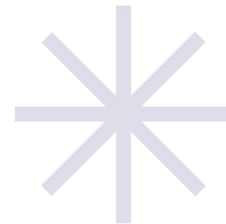
4. Kwaliteitszorg

4.1 Organisatie

4.2 Toekomstige ontwikkelingen

4.3 We zijn op koers als ...

Bijlage 1 Burgerschap evaluatie

1 Missie

1.1 Visie

Onze school heeft een duidelijke visie op burgerschapsonderwijs.

Vul in tweede kolom de visie van jouw school op burgerschapsonderwijs (gekoppeld aan wat we er SAAM* over zeggen).

Hierin moet terugkomen:

- De schoolvisie maakt duidelijk waartoe we kinderen willen uitrusten.
- De visie is concreet uitgewerkt: het is duidelijk welke keuze er gemaakt wordt en waarom je dat doet.
- De visie maakt duidelijk welke schoolcultuur je nastreeft.

Toelichting op inhoud:

Burgerschap verwijst naar de manier waarop mensen in de samenleving met elkaar omgaan, naar de verhouding tussen burgers en overheid, naar de manier waarop we omgaan met verschillen, diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Ook verwijst burgerschap bijvoorbeeld naar de manier waarop we samen beslissingen nemen (ook als we het niet eens zijn) en naar de rechten van minderheden.

De visie beschrijft de idealen van de school (wat verstaan wij onder 'goed samenleven?') en de wijze waarop het onderwijs daaraan wil bijdragen.

De mens- en maatschappijvisie van de school hangt nauw samen met haar identiteit. Andere uitgangspunten zijn de basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Wat betreft de behoeften van de leerlingenpopulatie zijn verschillende aspecten van belang: de ontwikkelingsfase van de leerlingen, de situatie waar de school leerlingen op voorbereidt (vervolgonderwijs, arbeidsmarkt, maatschappij) en de sociale setting waarin leerlingen opgroeien (hoe ziet die eruit, welke ervaringen hebben leerlingen, wat hebben leerlingen nodig, in welke opzichten is verrijking en uitbreiding van 'de horizon' van de leerling wenselijk, zijn er risico's?).

SAAM*

Naam school

Uit SAAM* staat voor:

 We staan voor **KIND, ONDERWIJS** en **KWALITEIT**

Iedereen is welkom op onze scholen/kindcentra. Iedereen mag zijn wie hij of zij is. We bieden een passende veilige plek voor ieder kind, ook als we daarvoor onze grenzen moeten verleggen. We gunnen kinderen zo lang mogelijk thuisnabij onderwijs en opvang.

Uit SAAM* staat voor:

 We **ZIEN** en **ZIJN**

We zijn wat we zeggen en zien elkaar. We maken geen onderscheid tussen kinderen, ouders, leraren, directeuren en anderen, de mens staat centraal en niet de functie. We geven vorm aan pedagogisch partnerschap. We blijven trouw aan respectvolle omgang, een open cultuur. De mens, vertrouwen in elkaar en positieve intenties vormen onze basis ook in onze communicatie.

Uit Zo werken we SAAM*:

Leren en werken op basis van respect en vertrouwen

We werken op basis van respect en vertrouwen. We zorgen samen voor een veilige omgeving voor iedereen.

Uit SAAM* staat voor:

 We bieden **RUIMTE** en geven **RICHTING**

We baseren ons op feiten, gedegen kennis & informatie en durven ook te twijfelen. We stimuleren het maken van eigen keuzes. We staan voor duurzame ontwikkeling. We maken tijd en hebben geduld. We tonen eigenaarschap in de ontwikkeling van onszelf, de ander en de omgeving. Er is vrijheid in

gebondenheid. We nemen actief deel aan de maatschappij en zijn oprecht nieuwsgierig naar de ander.

Uit SAAM* staat voor:

 We doen het SAMEN

We leren en werken in betekenisvolle verbinding met elkaar en met de werkelijkheid om ons heen. Elke school heeft zijn eigen verbinding met de wijk of het dorp. Wij nemen onze maatschappelijke opdracht serieus. We zetten ons in voor duurzame samenwerking in onze regio en binnen SAAM*. We hechten waarde aan keuzevrijheid van ouders. We waarderen diversiteit, daarmee is school een democratische gemeenschap en draagt bij aan de maatschappij. Samen zijn we verantwoordelijk voor kansen voor alle kinderen. Wij zijn solidair. We hebben een gezamenlijk moreel kompas.

Uit Zo werken we SAAM*:

*Verbonden met en verantwoordelijk voor SAAM**

Iedere collega is verbonden met en verantwoordelijk voor onze gezamenlijke opdracht, die breder is dan het eigen vak, de eigen groep, de eigen school. Collega's, ouders en kinderen zijn samen verantwoordelijk voor de gemeenschap die zij vormen binnen de school en SAAM*. Samen bouwen we aan onderwijs dat deugt.

Democratie, diversiteit en kansen voor iedereen

In ons werk waarderen we democratie en diversiteit. We benutten de talenten in onze organisatie. Vanuit het principe 'wie het weet moet het zeggen' geven we elkaar verantwoordelijkheid en gaan we voor kansen voor iedereen.

Uit SAAM* staat voor:

 We STRALEN

We stralen en zijn trots op onszelf. De wereld is dynamisch, we richten onze blik naar binnen en buiten en maken dan keuzes. We vieren mijlpalen, delen momenten en creëren herinneringen. We zien met optimisme uit naar de toekomst en hebben plezier in ons werk.

1.2 Leerdoelen

Onze school heeft concrete leerdoelen vastgesteld

Denk hierbij aan:

- In de leerdoelen van ons burgerschapsonderwijs zijn alle aspecten van onze visie op burgerschap uitgewerkt.
- Onze leerdoelen geven weer welke kennis, houdingen en vaardigheden wij aan kinderen willen overdragen.
- In onze leerdoelen is er aandacht voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, en voor sociale en maatschappelijke competenties.
 - Onze leerdoelen zijn concreet en specifiek, zodat duidelijk is wat we onze kinderen in de verschillende vakken/domeinen, leerjaren en afdelingen willen leren

Vul onderstaande zinnen aan, passend bij je school. In cursief vind je een voorbeeld van een collegaschool.

<naam school> vult burgerschap in om *een kind te leren wat de manier is waarop mensen in de samenleving met elkaar omgaan, naar de verhouding tussen burgers en overheid, naar de manier waarop we omgaan met verschillen, diversiteit met tegenstellingen en met conflicten.*

Het is onze missie om *kinderen in hun ontwikkeling te begeleiden tot zelfstandige personen die vaardig, waardig en aardig zijn, voor zichzelf en voor hun omgeving. Hier en nu, maar ook later en overall.*

De kerndoelen en eindtermen over burgerschap zijn de laatste keer in 2006 landelijk vastgesteld en worden op dit moment geactualiseerd in een leerlijn burgerschap. Deze zijn 7 maart 2024 gepubliceerd. Onderstaande doelen (1.2.1) zijn dekkend voor de wettelijk verplichte doelen. Je kunt ervoor kiezen om de doelen uitgeschreven op te nemen in het document of alleen het linkje ([Voorstellen-Burgerschap.pdf \(curriculum.nu\)](#)) naar deze doelen te plaatsen. Daarnaast is aanvulling nodig van leerdoelen die aansluiten bij jouw schoolspecifieke situatie (denk aan koppeling met je schoolvisie, populatie, omgeving etc.) (1.2.2)

1.2.1 Overzicht leerdoelen per bouwsteen

Op basis van leerlijn afkomstig van [Voorstellen-Burgerschap.pdf \(curriculum.nu\)](#)

Vrijheid en gelijkheid	Kaders primair onderwijs
	Kinderen leren van, door en over de waarden van de democratische rechtsstaat. Dit begint met regels/afspraken in de eigen leefomgeving en breidt uit naar de publieke ruimte en samenleving.
	Onderbouw
	Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • het belang van regels in de klas en op school voor spelen en samenwerken • leefregels en afspraken thuis en in de omgeving te benoemen en te vergelijken • dat zij vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van andere kinderen en de geldende afspraken in de klas • dat iedereen rechten en plichten heeft
	Bovenbouw
	Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit van de democratische rechtsstaat • over grondrechten, mensenrechten en kinderrechten en het belang ervan; dat iedereen gelijke rechten heeft die universeel zijn en onlosmakelijk met elkaar verbonden • dat de rechtsstaat kaders biedt voor rechten en vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik • over de waarborging van en het respect voor die rechten hier en daar • over het belang van regels en afspraken thuis en op school en deze te vergelijken met die in de publieke ruimte • waarom zij vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van andere kinderen en de geldende afspraken in de klas en omgeving • hoe de basiswaarden tot uiting komen of kunnen komen in de eigen klas- en schoolcontext en in de omgeving
Macht en inspraak	Kaders primair onderwijs
	Kinderen leren manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden. Ze maken kennis met macht en gezag en de wijze waarop dit georganiseerd is op verschillende niveaus.
	Onderbouw
	Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • dat er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt • dat er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land • dat er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan • het verschil tussen regels en afspraken, en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daar over mee te praten
	Bovenbouw
	Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • over gezagsdragers en politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld • over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa • over de werking van ons politieke bestel • wat de buitenwerkingstelling van de rechtsstaat kan betekenen, uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust • over verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit • over rollen van en verhoudingen tussen mensen op school, in de buurt en in het land • manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden en hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kunnen nemen

	<ul style="list-style-type: none"> • over manieren om op school of in de eigen omgeving macht te organiseren en uit te oefenen
Democratische cultuur	Kaders primair onderwijs Kinderen leren dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng ertoe doet bij besluitvormingsprocessen in de klas. Ze ervaren dat de ander ook een stem heeft en ontdekken daarbij overeenkomsten en verschillen tussen mensen.
	Onderbouw Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • om te gaan met hun wensen en hun opvattingen en leren zich hierover uit te spreken • de gevoelens, wensen en opvattingen van anderen te herkennen • te accepteren dat anderen iets anders willen, maar dat dit niet tot een conflict hoeft te leiden • hun stem te gebruiken tijdens gezamenlijke besluitvormingsprocessen • dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft; leren hier naar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn of haar gezichtspunt te weten te komen • conflicten in de klas op een vreedzame manier op te lossen
	Bovenbouw Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • dat het meepraten over zaken die hen aangaan een (kinder)recht is • hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven • in de context van de klas te proberen anderen van hun mening te overtuigen • de mening van anderen in eigen woorden samen te vatten • hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten • hun stem te gebruiken tijdens besluitvormingsprocessen in de klas- en schoolcontext en daarbij ruimte te maken voor de mening van alle kinderen • er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen emoties teweeg kunnen brengen bij anderen • dat mensen over onderwerpen verschillend kunnen denken; dat die verschillen soms wel, soms niet overbrugd kunnen worden, en soms ook tot spanningen en conflicten leiden • conflicten in de directe omgeving op een vreedzame manier op te lossen, maar ook accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan
Identiteit	Kaders primair onderwijs Kinderen ontdekken hun primaire en secundaire emoties, ambities, talenten en ontwikkelpunten. Ze raken bewust van identiteitsvormingsaspecten en reflecteren op tradities, vieringen en rituelen.
	Onderbouw Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en te bewaken (emotioneel, fysiek) • woorden te geven aan wat ze denken, doen, willen en willen worden; leren dat hun taal of talen deel uitmaken van wie zij zijn • te benoemen wat ze al kunnen en wat nog niet; wat ze leuk vinden om te doen • hun primaire emoties te herkennen, benoemen en ermee om te gaan • over zichzelf te praten in termen van toen, nu en later, hier en daar (bijvoorbeeld: "toen was ik ... nu ben ik, later wil ik..."; "hier ben ik/ doe ik ... daar ben ik/ doe ik") • te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn
	Bovenbouw Kinderen leren: <ul style="list-style-type: none"> • De eigen grenzen te herkennen, te benoemen en actief te bewaken (emotioneel, fysiek en seksueel) • te duiden wat ze denken, doen, willen en willen worden en daar gepast naar handelen • hun primaire en secundaire emoties te herkennen, te benoemen en hier bewust mee omgaan • te benoemen wat ze al goed kunnen en wat ze nog beter onder de knie willen krijgen, ook in het licht van het onderwijs dat ze na de basisschool willen volgen • uit te drukken met welke groep(en) in cultuur en samenleving ze zich verbonden voelen en welke betekenis symbolen en rituelen voor hen hebben, waaronder ook nationale symbolen • enkele verschillende aspecten waardoor hun identiteit mede gevormd is bewust waar te nemen: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur • te reflecteren op de mate waarin hun identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, (sociale) media, maar ook door persoonlijke mogelijkheden en beperkingen • na te denken over schoonheidsidealen, gender, seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid zoals die gerepresenteerd worden in/op (sociale) media, en welke invloed die beelden op hen hebben
Diversiteit	Kaders primair onderwijs

Kinderen leren woorden te geven aan wat de ander doet en wil en ontdekken daarin overeenkomsten en verschillen. Ze leren onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen. Ze maken kennis met levensbeschouwelijke stromingen.

Onderbouw

Kinderen leren:

- de primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en benoemen
- de grenzen (emotioneel en fysiek) van de ander te herkennen en daar rekening mee te houden
- fysieke kenmerken van zichzelf te benoemen en te vergelijken met die van de ander
- over vriendschap en verliefdheid
- de eigen gezinssituatie en thuiscultuur of -culturen te vergelijken met die van een ander
- woorden te geven aan wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen te ontdekken
- samen en/of met hulp van anderen onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen

Bovenbouw

Kinderen leren:

- hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen
- over seksualiteit, verschillende seksuele oriëntaties en expressies van gender
- de grenzen (emotioneel, fysiek en seksueel) van anderen herkennen en daar rekening mee te houden
- de secundaire emoties van de ander te herkennen en te benoemen en te anticiperen op reacties van anderen op het eigen handelen
- uit te wisselen over wat gedeelde en verschillende waarden, overtuigingen, idealen en toekomstverwachtingen zijn
- overeenkomsten en verschillen tussen mensen te herkennen, te benoemen, en in aanzet te verklaren
- hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van klasgenoten mede kunnen verklaren.

Solidariteit

Kaders primair onderwijs

Kinderen ontwikkelen manieren om de eigen en de belangen van anderen te behartigen; alsmede uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling te herkennen en benoemen.

Onderbouw

Kinderen leren:

- eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn
- te benoemen wat ze zelf nodig hebben; te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen
- in concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk vinden of oneerlijk, goed dan wel slecht, welke spanningen dit op kan leveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen
- over in- en uitsluiting en pesten in de klas.

Bovenbouw

Kinderen leren:

- taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn
- doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet
- manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen
- manieren om voor concrete anderen hier én elders op te komen: dat kind in die omstandigheid
- voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en te benoemen
- manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, deze aan te kaarten en daar zo mogelijk gevolg aan te geven
- na te denken over de rollen die de overheid, middenveld en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid

Digitaal samenleven

Kaders primair onderwijs

Kinderen leren over de effecten van de onlinewereld op hun identiteit, persoonlijke (online) leven en op de publieke sfeer. Ze leren kritisch en creatief denken over media-inhouden en -processen en daar ook naar handelen.

Onderbouw

Kinderen leren:

- verschillende vormen van (media)boodschappen te (her)kennen
- verschillende functies, primaire doelstellingen en de reikwijdte van media te herkennen
- hun eigen mediagebruik (type, duur, frequentie) te onderzoeken
- over de invloed van mediaboodschappen op hun leefwereld

Bovenbouw

Kinderen leren:

- dat bij digitaal communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen

- hun eigen mediagebruik te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en van de ethische aspecten hiervan
- de betrouwbaarheid van digitale informatiebronnen te onderzoeken en de verschillen tussen betrouwbare en niet-betrouwbare informatiebronnen te benoemen
- de gevolgen van digitaal communiceren en discussiëren voor henzelf en voor anderen te onderzoeken
- over verschillende vormen van media (boodschappen), de toegang daartoe en hun invloed op hun eigen leefstijl en die van anderen
- zorg te dragen voor eigen digitale veiligheid en die van anderen

Duurzaamheid	Kaders primair onderwijs
	Kinderen leren in duurzaamheidskwesities over verschillende waarden en belangen en de gevolgen daarvan voor de leefomgeving, nu en later. Ze leren duurzame keuzes te herkennen en te reflecteren op hun eigen gedrag.
	Onderbouw Kinderen leren: • duurzame keuzes en gedrag te herkennen aan voorbeelden uit de eigen omgeving
	Bovenbouw Kinderen leren: • de betekenis van de begrippen People, Planet, Prosperity (PPP) aan de hand van voorbeelden te herkennen en te beschrijven • welke spanningen er zijn tussen de waarden en belangen die aan People, Planet, Prosperity verbonden zijn, en de invloed van die spanningen op de leefomgeving, dichtbij en veraf, nu en later • na te denken over de mate waarin jij samen met anderen keuze hebt in vragen rond duurzaamheid • kritisch na te denken over hun eigen gedrag en keuzes van anderen en het effect daarvan op de leefomgeving, dichtbij en veraf, nu en later • na te denken over mogelijke oplossingen voor duurzaamheidsvraagstukken, eventueel met gebruikmaking van de sustainable development goals (SDG) of andere duurzaamheidsdoelstellingen
	Globalisering
	Kaders primair onderwijs
	Kinderen verkennen hoe zijzelf, klasgenoten en andere mensen in Nederland verbonden zijn met andere delen van de wereld en leren over internationale samenwerking.
	Onderbouw Kinderen leren: • over manieren waarop zij en klasgenoten verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld • gewoonten en gebruiken van henzelf en van klasgenoten te herkennen als komend uit verschillende streken en/of tradities
	Bovenbouw Kinderen leren: • over het Nederlands lidmaatschap van verschillende internationale organisaties • over internationale ondernemingen en organisaties in relatie tot nationale en internationale wetgeving • over verschillende manieren waarop ze verbonden zijn met mensen uit andere delen van de wereld: productie, consumptie, ecologie, cultuur, media en migratie • te onderzoeken wat de beschikbaarheid van producten uit de hele wereld en de bereikbaarheid van andere werelddelen voor hen betekent; wat het voor anderen kan betekenen voor wie die beschikbaarheid en bereikbaarheid niet vanzelfsprekend zijn • een mening te vormen over en zo mogelijk te handelen op enkele morele of ethische vraagstukken die met globalisering samenhangen
Technologisch burgerschap	Kaders primair onderwijs
	Kinderen leren over de invloed van technologische ontwikkelingen op henzelf en hun leefomgeving. Ze leren ethische kwesties te herkennen en gaan in gesprek over verschillende perspectieven, die ze zelf kunnen innemen.
	Onderbouw Kinderen leren: • verschillende toepassingen van technologie in het dagelijkse leven te herkennen • over de invloed van technologie op henzelf en op de eigen leefomgeving • veranderingen te verkennen die technologische ontwikkelingen teweeg kunnen brengen in hun eigen leefomgeving, nu en straks
	Bovenbouw Kinderen leren: • verschillende toepassingen van technologie in het dagelijkse leven en in de samenleving onderzoeken • over de invloed van technologische ontwikkelingen op hun dagelijks leven, het eigen gedrag en de mogelijkheid tot vrije keuzes • (on)gewenste invloeden en (on)bedoelde effecten van technologie in de eigen omgeving te onderzoeken en daarover in dialoog te gaan
	Kaders primair onderwijs

Kinderen leren kritisch denken en handelen, empathische vermogen, ethisch redeneren en communiceren. Deze denk- en handelwijzen worden toegepast in samenhang met de inhoud van de overige bouwstenen.

Onderbouw

Kinderen leren:

- zich onder begeleiding te houden aan regels van gesprek en uitwisseling, waaronder actief luisteren en vragen stellen
- verschillende manieren om in kleine groepen of met de klas te overleggen; hoe je eenvoudige conflicten kunt voorkomen en een aantal mogelijkheden om ontstane conflicten op te lossen
- eenvoudige taken en problemen zelfstandig en in overleg uit te voeren en op te lossen met inachtneming van de geldende afspraken
- gericht vragen te stellen over vanzelfsprekendheden die zij binnen en buiten school tegenkomen, onder begeleiding gerichte (onderzoeks)vragen op te stellen en een eenvoudig onderzoek uit te voeren
- zich met hulp gericht uit te spreken over de wereld die zij waarnemen. gericht eenvoudige verbanden leggen tussen verschillende gebeurtenissen en ontwikkelingen
- primaire emoties bij zichzelf te herkennen, te benoemen en ermee om te gaan; zij leren de primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en te benoemen
- anderen waar te nemen als mensen met eigen gevoelens en gedachten, daar uitdrukking aan te geven en er rekening mee te houden
- in concrete situaties ethische dimensies te herkennen en te benoemen en hun handelen hier zo mogelijk op af te stemmen
- het eigen belang en dat van anderen in te zien en te verwoorden; te respecteren wat anderen nodig hebben om in hun behoeften te voorzien; regels te accepteren en te bewaken

Denk- en handelwijzen

Bovenbouw

Kinderen leren:

- zich in een aantal verschillende communicatieve situaties zoals kringgesprek, vergadering en dialoog te houden aan regels van gespreksvoering; gericht vragen te stellen, hun mening te verwoorden en te reageren op standpunten en inzichten van anderen
- hoe zij in conflictsituaties in de eigen omgeving (mee) kunnen werken aan een oplossing; manieren hoe ze als klas of als groep kunnen overleggen en daarbij te luisteren naar de opvattingen van allen
- voor zichzelf en samen doelen te stellen en werkwijzen te bepalen; handelingsopties te onderzoeken, daar keuzes in te maken en daar zo mogelijk gevolg aan te geven
- gericht soorten vragen te stellen over vanzelfsprekendheden in de directe omgeving; eenvoudige verbanden te leggen en overeenkomsten en verschillen te duiden; in aanzet te benoemen wat de herkomst van hun overtuigingen is
- begrijpelijke argumenten te geven voor hun meningen of overtuigingen en verbanden te leggen tussen hun eigen overtuigingen en die van anderen
- primaire en secundaire emoties bij zichzelf en bij anderen te herkennen, te benoemen; zij leren zich in te leven in een ander en gaan hier bewust mee om
- het perspectief van concrete anderen in een gegeven context te herkennen en te beschrijven (hoe zou dat kind daar, in die omstandigheden, zich ...); te anticiperen op wat hun gedrag of uitlatingen teweeg kunnen brengen bij een ander
- ethische dimensies te herkennen in concrete situaties en in leercontexten; handelingsopties te overwegen, consequenties van keuzes af te wegen en het handelen hier zo mogelijk op af te stemmen
- over wederkerigheid van belangen; hoe ze de belangen van zichzelf, van concrete anderen en van de groep kunnen behartigen; hoe ze het recht van anderen om binnen geldende normen in hun behoeften te voorzien kunnen respecteren, bevorderen of bevechten

1.2.2 Behoeften kinderen

Beschrijf hier de leerdoelen die aansluiten bij jouw schoolspecifieke situatie (denk aan schoolvisie, populatie, omgeving etc.)

<schoolnaam> stemt burgerschap af op de onderwijsbehoeften van de kinderen.

Vertel hier vervolgens bijvoorbeeld iets over je populatie en bijbehorende leefwereld; (Wat zijn de kenmerken van je populatie? Wat speelt in de omgeving van de school? Thema's die moeilijk zijn te bespreken in je school? (bv oorlog Gaza, lentekriebels) Hoe verhoudt je aanbod zich tov praktijk, omgeving? De kennis mbt burgerschap, wel/niet stimulerende omgeving? En welke aanvullende doelen je nastreeft.)

De leerdoelen zijn concreet en samenhangend opgenomen in je onderwijsprogramma.

Heb het eind voor ogen. Waar staan deze kinderen eind groep 8? Kennis, vaardigheden, houding en gesprekken.

Als je dat weet; welke doelgerichte activiteiten hang je hieronder?

Stellen van een concreet leerdoel. Hoe ziet dat eruit? Wanneer heeft een kind het doel beheerst? bv als je in groep 8wil bereiken. Wat betekent dat voor je aanbod in OB?

Vanuit einddoel kijken welke subdoelen er zijn.

2 Curriculum

2.1 Onderwijsinhoud en aanpak

Onze school heeft een samenhangend burgerschapscurriculum, dat we ook realiseren. Onze school gebruikt aanpakken en materialen die passen bij onze visie en onze leerdoelen.

<naam school> biedt een respectvolle oefenplaats waarin actief geoefend kan worden met de basiswaarden en burgerschapsvaardigheden geïnternaliseerd worden. Burgerschap wordt daarom op verschillende manieren aangeboden. Vb De eerste manier is via methode waarbij instructie wordt gegeven.(bijvoorbeeld Kwink, IPC, Blink) De andere manier is de oefening en uittesten van de vaardigheden in hun relevante situaties.

Beschrijf hier je burgerschapscurriculum en let daarbij op:

- Ons burgerschapscurriculum omvat alle inhouden die nodig zijn om onze leerdoelen te bereiken.
- Ons burgerschapscurriculum is logisch opgebouwd en is goed afgestemd op de leerjaren en de leergebieden.
- Ons burgerschapscurriculum sluit aan bij de behoeften van onze kinderen.
- Ons burgerschapscurriculum sluit aan bij de actualiteit en bij het belang van de samenleving.
- We vragen ons af of ons burgerschapscurriculum onbedoelde en/of onwenselijke effecten heeft.

Kies inhouden die nodig zijn om de leerdoelen te bereiken.

Om een samenhangend burgerschapscurriculum te realiseren, is het noodzakelijk dat er goed zicht is op het burgerschapsaanbod in verschillende vakgebieden. Als alles met alles is verweven, wordt onduidelijk waarom het gaat. Er zijn dan geen herkenbare leerlijnen, het is onduidelijk wat je als school wilt bereiken en het is moeilijk om resultaten te volgen.

Daarom is het belangrijk dat de inhoud van het burgerschapscurriculum duidelijk is en goed is geordend. Dan is helder op welke manier en in welke contexten leerdoelen worden gerealiseerd en kunnen de doelen en inhouden beter worden toegespitst op de behoeften van kinderen.

De volgende inhoud moet terugkomen in je curriculum:

- 1 Basiswaarden -> Hoe verhoud je je tov de mensen die je kent (Ik, Jk, ouders etc)
-> Hoe verhoud je je tov de mensen die je niet kent

2. Kennis

3. Vaardigheden

2.1.1 Methode(s)

Toelichting en inzichtelijk maken aanpak/materiaal/ methode/ lesschema.

2.1.2 Oefenplaats

Beschrijf hoe jouw school werkt als minisamenleving.

Bijvoorbeeld:

<school> is een kleine samenleving. Het is een respectvolle en veilige oefenplaats waar de kinderen actief oefenen met vaardigheden die ze nodig hebben om succesvol deel te nemen aan de samenleving. Kinderen leren burgerschapsvaardigheden grotendeels buiten de methodiek. Ze leren door sociale interacties met andere kinderen en leerkrachten. Door actief te oefenen en zichtbaar voorbeeldgedrag worden de burgerschapsvaardigheden geïnternaliseerd en neemt het leereffect toe.

Op <school> kan geoefend worden met omgangsvormen, basiswaarden, diversiteit, identiteit en democratie. In de omgang met medeleerlingen die anders zijn of er andere denkbeelden op na houden, stelt kinderen in staat een onderlinge verdraagzame houding te ontwikkelen. De leerdoelen worden geïntegreerd in het onderwijs.

2.1.3 Integratie burgerschapsactiviteiten

<school> organiseert activiteiten waarin burgerschap geïntegreerd is.

Deze zijn als volgt:

Activiteit	Inhoud
	Denk hierbij aan: gouden weken, kamp, kinderboekenwe ek, nationaal ontbijt, sinterklaas, koningsspelen...

2.1.4 Verbinding

Wie betrek je bij je burgerschapsonderwijs? Samenwerking deelnemers van samenleving. Om burgerschap te bevorderen werkt <school> samen met andere deelnemers van de samenleving. We betrekken de volgende deelnemers:
Hoe betrek je kinderen (bij eigen leerproces), leraren, ouders en andere partners bij burgerschapsonderwijs?

2.1.5 Schoolklimaat

Beschrijf welke factoren in en rond de school bijdragen aan een positieve atmosfeer en aan een veilige omgeving waarin kinderen en collega's samenleven.
Hoe heb je oog voor diversiteit en waardeer je verschil?
Hoe ziet de interactie tussen collega's en kinderen eruit? Denk aan dagelijks goede voorbeelden zien van sociaal gedrag, houdingen en vaardigheden voorleven, die de visie van school op burgerschap zichtbaar maken.

3 Resultaten

Onze school heeft inzicht in de resultaten van ons burgerschapsonderwijs.

3.1 Burgerschap zichtbaar

Om de bereikte resultaten te kunnen meten, monitoren, inzichtelijk te maken, gebruiken we verschillende manieren.

Beschrijf hier hoe je de leerresultaten van het burgerschapsonderwijs in kaart brengt. Denk bijvoorbeeld aan een portfolio, beoordeling van een werkstuk, 'voldaan' voor het meedoen aan een project. Om de resultaten op een zinvolle manier te 'beoordelen' moet je rekening houden met het volgende:

Zorg voor eenduidige formulering op basis waarvan de resultaten worden beoordeeld en zorg dat de normen de leerdoelen van je school weerspiegelen. (Als het doel helder is, kun je makkelijker 'meten'.)

Dus wat wil je de kinderen leren? Wanneer hebben de kinderen de beoogde doelen bereikt? Welke kennis, vaardigheden en houdingen worden beoordeeld? Zowel voor leraar als kind moet duidelijk zijn wat er wordt beoordeeld en wat de norm is. Let op dat het geen losse oordelen zijn maar aansluit bij de leerdoelen van je school, en bij de inhoud en het niveau van de leerlijn van je school. En zorg dat het zo objectief mogelijk is.

Waar pas je differentiatie toe?

Waar en hoe is de ontwikkeling van de kinderen terug te lezen?

Waar en hoe is terug te lezen/zien of resultaten gebruikt worden om na te gaan of doelen worden bereikt?

Waar en hoe is terug te zien hoe de resultaten en dus behoeften van de kinderen van invloed zijn op je aanbod en pedagogisch handelen? (cyclisch: leerdoelen formuleren, bijpassend aanbod kiezen, leerresultaten vaststellen, volgende stappen in leerproces inrichten)

4 Kwaliteitszorg

Beschrijf hier hoe je de kwaliteit en resultaten van het burgerschapsonderwijs evalueert op schoolniveau. Hoe je cyclisch werkt en stuurt op afspraken en kwaliteit.

<school> zorgt ervoor dat de randvoorwaarden voor goed burgerschaps-onderwijs op orde zijn. We zijn transparant en bespreken de behaalde resultaten op groeps-, school- en bestuursniveau. In de medezeggenschapsraad (MR) delen we de voortgang en voeren we het gesprek met de ouders.

In de trendanalyses van onze school worden naast de cognitieve en sociaal- emotionele opbrengsten de ontwikkelingen van de kinderen op het gebied van burgerschapsonderwijs meegenomen. <School> evalueert ..x per jaar de kwaliteit en de resultaten van het burgerschapsonderwijs. Dit gebeurt a.d.h.v... (denk aan vergadering, studiedagen, werksessie) <IB/coordinator/... > volgt hoe burgerschap wordt ingezet en waar het aanbod aangepast kan worden.

Zie jaarrooster, zorgcyclus en <schoolwijzer/beleidsplan.....> voor verdere informatie over de kwaliteitszorg.

Burgerschap is een belangrijke opdracht voor school. Dit wordt door het <MT> jaarlijks geëvalueerd (zie bijlage 1).

4.1 Organisatie

Ons <leerteam> burgerschap bestaat uit <namen>.

Samen zorgen zij voor implementatie, uitvoering, borging en zijn het aanspreekpunt voor het onderwerp. Ze zorgen dat het op de agenda komt, enthousiasmeren het team, volgen actuele ontwikkelingen in de samenleving en het onderwijs, plannen samen met het team de projecten en activiteiten, lezen de vakliteratuur, ontwikkelen zich middels scholing, organiseren waar nodig deskundigheidsbevordering voor het team, organiseren de evaluatie.

Na evaluatie van de leerdoelen stellen zij het beleidsplan jaarlijks bij.

4.2 Toekomstige ontwikkelingen schooljaar

In gezamenlijk overleg met het gehele team hebben we voor 2024 <een drietal> persoonlijke doelen centraal gesteld die aansluiten bij de leerbehoeften die wij op dit moment bij onze kinderen zien. Dit zijn:

-
-
-

<Op dit moment onderzoeken we hoe we de ontwikkeling van de burgerschapsdoelen het beste kunnen meten. We willen hiervoor.....>

4.3 We zijn op koers als...

Beschrijf hier wanneer je tevreden bent.

Bijlage 1 Burgerschap evaluatie

Datum:

Burgerschap is ingeburgerd.	Meetbaar:
Collega's hebben een beeld van burgerschap en kunnen vertellen wat het betekent voor eigen doen en laten op school.	Zichtbaar:
	Hoorbaar:
Burgerschap is zichtbaar.	Meetbaar:
Burgerschap staat op de werkvloeroverleggen. MT vraagt naar burgerschap bij collega's.	Zichtbaar:
Collega's praten over actualiteiten en besteden hier aandacht aan in de unit. Er is informatie over burgerschap te vinden op een centrale plek in de school.	Hoorbaar:
De sfeer op school is open en voor iedereen plezierig.	Meetbaar:
Kinderen en collega's zijn zich bewuster van wat ze doen en zeggen en zijn daarop aanspreekbaar.	Zichtbaar:
	Hoorbaar:
Collega's spreken elkaar aan op gedrag of op uitspraken die vragen oproepen.	Meetbaar:
	Zichtbaar:
	Hoorbaar:
Er wordt meer gediscussieerd.	Meetbaar:
Er is ruimte om over allerlei soorten onderwerpen te spreken.	Zichtbaar:
	Hoorbaar:
Meningsverschillen en tegenstellingen zijn zichtbaar.	Meetbaar:
Lastige thema's worden besproken en daar kan iedereen van leren.	Zichtbaar:
	Hoorbaar:
Er is ruimte voor andere meningen en wederzijds respect.	Meetbaar:
Iedereen luistert naar elkaar en is bereid zich te verplaatsen in de ander.	Zichtbaar:
	Hoorbaar:

Tops Wat ging goed? Hoe kwam dit? Waar willen we meer van zien?

Tips Wat moet verbeterd worden? Welke interventie kan hiervoor zorgen?

School brede interventie Welke interventie gaat komend schooljaar ingezet worden?